

*Ходорівська К. В.
студія “Індустрія моди” Будинку дитячої
та юнацької творчості Голосіївського району, м. Київ*

РОЛЬ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ПЕРЕХОДУ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ДИЗАЙНУ ОДЯГУ)

Стаття обґрунтовує актуальність змін у змістовному наповненні естетичного виховання та його значимість у екологічному суспільстві.

***Ключові слова:** екологічне мислення, постіндустріальне суспільство, екологічна криза, екологізація споживання, екологічний дизайн, екологічна естетика.*

Тенденція пріоритету екологічних проблем при розгляданні будь-яких явищ у сучасному суспільстві, розв'язання задач життєдіяльності людства з позицій екології, ідеї екологізації суспільства займають уми багатьох вчених світу. Глобалізація екологічної кризи, поєднання зусиль різних народів щодо її подолання створює умови зсуву парадигми споживання до екологічної (О. С. Анісімов, В. І. Панов, Ю. М. Гришаєва, Г. Г. Зейналов). Це створює умови для нових естетичних поглядів та ідеалів – екологічна естетика. З іншого боку, у екологічному (або інформативному) суспільстві збільшується значення інтелектуальної праці, складовими якої є ініціатива та творчість. Формується нова система цінностей, де критерієм життєвого успіху людини, на відміну від обсягу особистого споживання індустріального суспільства, стає нове розуміння якості життя – екологія людини висуває на перший план задачу задоволення духовних запитів особистості, розкриття її творчих можливостей (Л. Мемфорд, А. С. Батуєв, І. В. Вагнер, С. Н. Глазачев, С. С. Кашлев, Н. А. Соколова). Тобто, естетичне виховання набуває нового змісту – екологічна естетика, та стає важливим засобом досягнення життєвого успіху сучасної людини. Формування екологічно вірного стилю у суспільстві змінює також концепції проектування, розробляється поняття екологічного дизайну – екологічного з погляду користувача та екологічного з позицій покращення стану навколишнього середовища (А. Н. Захлебний, Е. Н. Дзятковська). Дизайн одягу також зазнає змін. Тому важливо на сучасному етапі переглянути або і взагалі змінити концепції та методики естетичного виховання засобами дизайну одягу (Н. Н. Соловійова, Л. В. Корешкова, В. Ю. Єрмілова, О. А. Максименко, Т. С. МакАлун, Н. Бей, С. ван дер Рин, С. Коуен). Але ця стаття не дає практичних рекомендацій щодо виховання засобами дизайну, а тільки обґрунтовує актуальність змін у змістовному наповненні естетичного виховання та його значимість у екологічному суспільстві.

Мета – обґрунтувати необхідність естетичного виховання молоді в умовах екологічної орієнтації суспільства.

Розглянути вплив екологізації мислення на зміну естетичних пріоритетів та уявлень у суспільстві. У зв'язку з цим визначити можливі напрямки екодизайну у одязі, які можна застосовувати під час занять з дітьми та молоддю з метою виховання їх на засадах екологічної естетики.

Сучасний етап розвитку людства ставить нові задачі до естетичного виховання молоді України як частини населення нашої планети. “Протягом останніх 40 років більшість людей в усьому світі відчули значне поліпшення свого життя. Однак наша здатність підтримувати ці тенденції в значній мірі обмежена. Ми дбаємо про підтримку навколишнього середовища, усвідомлюючи фундаментальну несправедливість того, що одне покоління живе за рахунок наступних. Люди, що народилися сьогодні, не повинні мати більше домагань на ресурси Землі, ніж ті, хто народиться через сто або тисячу років” [1, 14]. Активна діяльність мешканців Землі, бурхливий розвиток індустрії,

винищення природних скарбів, зростання населення, сприяла виникненню великої кількості загальнолюдських проблем, які неможливо вирішувати в межах однієї країни чи одного регіону [2]. Однією з таких проблем є екологічна проблема, що вміщує питання збереження ресурсів планети, переробку або знищення продуктів життєдіяльності людей, боротьбу з руйнуванням навколишнього середовища. Подолання екологічної кризи можливе тільки з умови перегляду наших пріоритетів та цінностей, формування повністю нового розуміння співіснування людини та природи, тобто “зсуву парадигми”, що описав Т. Кун для наукових революцій, але його підхід може бути застосований до вивчення необхідних зсувів психологічних парадигм щодо оточуючого середовища [3]. Тобто людство має відмовитись від звичних, успадкованих з минулих поколінь, стандартів у відношенні до природи. Перехід до екологічного мислення означає ствердження екологічного гуманізму в якості основоположної установки в діяльності людини.

Сучасні філософи, культурологи та соціологи вважають, що ми живемо у епосі зміни цивілізацій: індустріальна цивілізація змінюється новою, що вже получила назву “постіндустріальна ера” (“інформаційна цивілізація”, “екологічна цивілізація”), головною ознакою якої є розглядання проблем суспільства або особистості з позицій співіснування людини та природи та задоволення в першу чергу духовних потреб та творчої реалізації особистості.

Однією з причин екологічної кризи є непомірне споживання “цивілізованої” людини. В індустріальному суспільстві обсяг особистого споживання є критерієм життєвого успіху людини. Темпи зростання споживання особливо збільшилися після другої світової війни. В ті часи на Заході була сформована ідеологія “суспільства споживання”. “Річизм” змінив традиційне відношення до речей: основними вимогами споживачів до товару стали зручність у використанні та модність, замість традиційних вимог “якість та довговічність”. Породження все нових потреб та їх задоволення у збиток природним системам знаходяться у тісному взаємозв’язку, утворюючи єдиний комплекс, який є причиною глобальної кризи. Реальність екологічної кризи вимушує усвідомити, що людина – лише частина всередині цілого – Природи, вона неминуче вимушена відповідати законам природи, що парадигма підкорення природи, ресурсний, споживчий погляд на світ – згубні для людини. Все це відкриває епоху нового, еволюційного натуралізму – Ренесанс натуралізму” [4]

Назріла необхідність формування нової системи цінностей, яка сприяла би гармонійному співіснуванню людини та природи, де головним буде якість життя: а не кількість споживаних благ. З’являється новий підхід до формування цієї системи – “екологізація споживання”: розумне скорочення споживання, розповсюдження норм екологічно правильного споживання, повернення до речей довготривалого використання.

“Людський розвиток є розширення свобод і можливостей людей вести той спосіб життя, який вони цінують і мають підстави цінувати. Свободи і потенціал, що дозволяють нам жити повноцінним життям, не зводяться тільки до задоволення найважливіших потреб. Поняття свобод і можливостей, яке засноване на визнанні того, що нормальне життя повинне мати багато сторін і що вони можуть володіти початковою цінністю, у той же час сильно відрізняється від понять життєвого рівня і споживання. Ми можемо поважати інші живі істоти незалежно від їх вкладу в наш рівень життя, так само як можемо цінувати красу природи безвідносно до її безпосереднього внеску в наш матеріальний добробут”. [1, с. 17] В якості альтернативи до індустріальної цивілізації (головною рисою якої є необмежене та невпинне зростання обсягів виробництва), що призвела до кризи самої людини, виникла концепція “екології людини”, яка направлена на екорозвиток, органічний спосіб життя, гуманізацію буття сучасної людини. Прихильники цієї концепції вивчають проблеми адаптації людини, охорони її фізичного

та морального здоров'я, створення гармонійного суспільства та формування гармонійної особистості: “Занадто багато” та “занадто мало” однаково фатально для органічного існування. Навіть занадто ускладнене абстрактне знання, ізольоване від почуття, від моральної оцінки, від історичного досвіду, від відповідальної, цілеспрямованої дії, може викликати серйозне порушення рівноваги як в особистості, так і в спільноті” [5]. “Людина нового світу” (за Л. Мемфордом) має свободу у прояві органічних потреб: потреб у любові та дружбі, спілкуванні та грі, у творчому розвитку своїх здібностей. Вона прагне до ідеалу духовності та самообмеження замість колишнього ідеалу зростання добробуту. Криза культури споживання призвела до проблеми розкріпачення нереалізованих здібностей людини, творчого потенціалу особистості. Екологія людини висуває на перший план задачу задоволення духовних запитів особистості, розкриття її творчих можливостей.

Екологічна орієнтація веде до ствердження нової системи цінностей також і у дизайні. Якими можуть бути нові шляхи до розробки та виробництва продуктів споживання з умови досягнення суттєвих екологічних покращень? Тут не може бути одного рішення, але важливо, щоб розробник продукції включав екологічні міркування вже на ранніх стадіях розробки товарів. Оскільки вплив на оточуюче середовище з боку продукту відбувається протягом усього його життєвого циклу, від виробництва до утилізації, вважається доцільним прийняти за робочий підхід, що враховує повний життєвий цикл продукту вже на стадії його проектування. Систематичне екологічне мислення під час проектування веде до створення продуктів, що відповідають вимогам законодавства та стандартам, попит на такі продукти зростає серед покупців. Властивість товару, яка поліпшує стан навколишнього середовища, веде до підвищення загальної якості товару [6, 2-5].

Концепція об'єкту дизайну часто визначається як ідея з певною метою. Формування задачі дизайнеру при створенні екологічного дизайн-проекту нічим не відрізняється від звичайного випадку. Головний сенс полягає у створенні рішень у дусі концепції розробки повного життєвого циклу продукту, які будуть поліпшувати стан навколишнього середовища. при цьому користувач має отримати продукт з тією же ідеєю та метою, як завжди [6, 32]

Екологічне проектування не має чітко визначених меж – екологічним може бути будь-яке направлення у дизайні, яке стверджує принципи екологічної етики та орієнтується на гармонізацію відношень людини з оточуючим середовищем. “Екологічна криза є кризою дизайну. Вона є слідством того, яким чином речі зроблені, будівлі побудовані та ландшафти використані. Культура проявляється у дизайні, і культура твердо стоїть на тому, що ми вважаємо правдою про Світ” стверджують відомі творці екодизайну С. ван дер Рин та С. Коуен. На їх думку екологічне мислення у дизайні є способом утворення міцного зв'язку між природою та культурою. Дизайнер повинен свідомо виплекати екологічно чисті форми дизайну, співзвучні довгостроковому виживанню всіх видів живої природи. Екологічний дизайн визначається ними як “будь-який вид дизайну, що мінімізує екологічно руйнівні наслідки за рахунок інтеграції його з життєвими процесами”. Ця інтеграція означає, що дизайн поважає видове різноманіття, зводить до мінімуму виснаження ресурсів, зберігає поживні речовини та воду, підтримує якість середовища проживання, а також піклується про всі інші передумови здоров'я людини та екосистеми [7]. У постіндустріальному суспільстві якісно змінюються задачі дизайну: замість удосконалення форми та функції головнішим стає перегляд матеріалів та технологій (екологічне виробництво), скорочення надлишкової кількості продуктів дизайну, формування нової структури споживання. Кращі рішення проектів, найімовірніше, можна отримати з використанням принципів екодизайну [6, с. 35].

Екологізація виробництва розглядає питання, пов'язані з економією природних ресурсів, нешкідливими та безвідходними технологіями, вторинним використанням виробів, екологічним “кругообігом”. Для дизайну одягу – це питання відказу від штучних та синтетичних матеріалів (які не асимілюють з природою), заміна природних шкіри та хутра штучними (бережливе ставлення до тваринного світу планети), створення матеріалів з новими властивостями (що здатні саморозкладатися), вторинна переробка (у тому числі “секонд хенд” – повторне використання), “сміттєвий дизайн”.

Формування екологічно вірного стилю споживання передбачає також скорочення споживання продуктів дизайну. Скоротити обсяги споживання можна шляхом подовження терміну користування виробами, відмови від виробів одноразового використання (коли це можливо), надання переваги доброякісним речам тривалого використання. У галузі дизайну одягу ці запити можна вирішувати такими шляхами: створення багатофункціонального одягу (коли одна універсальна річ може замінити декілька) та розробка ідеї мінімального гардеробу, створення моделей одягу тривалого використання. Для проектування речей з такими властивостями задача дизайнера полягає у створенні моделей одягу, що разом з високою якістю матеріалів мають високу якість дизайну, яка зумовить модність речі протягом усього терміну її використання. Також задача дизайнерів, які проектують речі довготривалого використання, полягає у створенні психологічного комфорту для споживача протягом усього терміну життя речі (іншими словами, річ не повинна “набриднути” власнику протягом довгого часу). Один з шляхів вирішення – робота над моделями-трансформерами, які збільшують варіативність речі, зовнішню та функціональну, вносять елемент творчості та гри у використання речі власником, завдяки чому підтримують інтерес до речі у часі (розглядаються трансформації однієї форми в іншу, або трансформації деталей у середині однієї форми; можна також розглядати трансформацію призначення речі). Іншим шляхом скорочення обсягів виробництва є орієнтація на виконання індивідуальних заказів клієнтів або виробництво предметів дизайну малими, вузькоспеціалізованими партіями, які будуть краще, ніж масове усереднене виробництво, задовольняти вимоги цих користувачів (що буде сприяти більшому та довгостроковішому психологічному задоволенню річчю).

Незважаючи на всю важливість екологізації виробництва, пошуку нових дизайнерських рішень щодо скорочення обсягів споживання, екологічна революція повинна передусім відбутися у свідомості людей. Екологізація свідомості означає екологізацію потреб, мотивів поведінки та самої поведінки сучасної людини. Розвивається новий напрямок сучасної естетики – екологічна естетика, яка базується на визнанні верховенства екологічних цінностей: охорона природи, захист природних потреб, підтримання екологічної рівноваги, розвиток творчого потенціалу людини. Згідно з вимогами екологічної естетики продукція дизайну повинна виступати стимулятором екологічної свідомості, наочним аргументом на користь екологічного та економного споживання. Згідно ідеї екологічної естетики, а саме, гуманізація дизайну, продукти дизайну повинні сприятливо діяти на психіку людини, передавати їй відчуття спокою, природності та розкутості; визивати позитивні емоції; надавати людині можливість творчості, вільного самовираження. Гуманізація дизайну означає потяг до перетворення сучасної людини з пасивного споживача готових благ на митця, який планує та проектує своє просторове та соціальне середовище.

Вищі цілі дизайну, орієнтованого на екологію людини, – це розвиток творчих здібностей особистості та створення сприятливої та комфортної для людини середовища. Продукт дизайну повинен втілювати дух творчості і не тільки визивати у споживача прагнення до свободи та розкутості у поведінці з речами, але й стимулювати до продовження творчості. Що передбачає співтворчість споживача та дизайнера.

Такий підхід знаходить все більше розповсюдження також у дизайні одягу, змінюючи відношення до призначення речей: корисність відійшла на другий план, поступившись місцем грі, фантазії, які сприяють творчому розвитку особистості. Від продуктів дизайну вимагається активний інтелектуальний та емоціональний вплив на користувача, який спонукає його на створення свого особистого образу. Концепція співтворчості споживача та дизайнера у дизайні одягу полягає у тому, що людина включається у процес створення свого образу, сьогодні мода не нав'язує готові та завершені образи. Демократизм сучасної моди, безкінечне розмаїття стилів, форм, силуетів, з яких кожний може вибрати те, що підходить саме йому, надає свободу не тільки у слідуванні або непокору моді, але й у самореалізації, коли споживач може поєднати речі у композицію, яка буде відображати творчу особистість споживача, указувати на рівень розвитку його творчих здібностей. Що і є вираженням у дизайні одягу переходу до нового критерію життєвого успіху у постіндустріальному суспільстві – від обсягу особистого споживання до розвинутого творчого потенціалу особистості.

Висновки. Верховенство екологічного погляду на подальший розвиток різних напрямків життєдіяльності людства стає поступово реальністю нашого сьогодення. Тому розглянутий підхід до розуміння відповідної системи цінностей у сучасному та майбутньому суспільстві надає нового сенсу естетичному вихованню молодого покоління. Цей сенс полягає у наданні знань та навичок з галузі мистецтв, розвитку творчої ініціативи у дітях, здатності активно та свідомо сприймати зразки мистецтва, які повинні формувати бажання людини до співтворчості та підштовхувати її інтерес до самостійної творчості з позицій екологічного мислення. Таким чином естетичне виховання сьогодні повинне створювати умови для виховання розвинутих творчих здібностей особистості, які становитимуть новий критерій життєвої успішності людини у сучасному суспільстві.

Використана література:

1. Human Development Report 2011 "Sustainability and Equity: A Better Future for All" / [документ ООН]. 2011.
2. Report of the United Nations Conference on Environment and Development (Rio de Janeiro, 3-14 June 1992) / [документ ООН] A/CONF.151/26/Rev.1 (Vol. I). – Бібліогр.: с. 3-7.
3. Кун Томас. Структура научных революций / Т. Кун. – М.: Просвещение. 1975. – 146с. – Бібліогр.: с. 10,109.
4. Глазачев С. Н., Глазачев О. С. Гуманитарный смысл современной экологии : [научно-інформаційний журнал] Вестник Международной академии наук (Русская секция), Специальный выпуск, 2010 : Материалы международной конференции "Экология, технологии, культура в современном мире: проблемы vs решения", ISSN 1819-5733. 2010. – Бібліогр.: с.38.
5. Новая технократическая волна на Западе / збірник перекладів / [відп. ред. П. С. Гуревич] – М. : Прогресс, 1986. – 453 с. – Бібліогр.: с. 236.
6. McAloone T. C., Bey N. Environmental improvement through product development – a guide / Т. С. McAloone, N. Bey. – Copenhagen Denmark: Danish EPA. 2009. – 46 с.
7. Van der Ryn S., Cowan S. Ecological Design / S. van der Ryn, S. Cowan. – Washington : Island Press. 1996. – 201 с. – Бібліогр.: с. 18.

Ходоривская К. В. Роль эстетического воспитания в условиях современного перехода к экологическому мышлению (на примере дизайна одежды).

Статья обосновывает актуальность изменений в содержательном наполнении эстетического воспитания и его значимость в экологическом обществе.

Ключевые слова: экологическое мышление, постиндустриальное общество, экологический кризис, экологизация потребления, экологический дизайн, экологическая эстетика.

Khodorivska K. The role of aesthetic education in modern transition to environmental thinking (on the design clothing).

The article substantiates the relevance of changes in the content of aesthetic education and its importance in the ecological society.

Keywords: *ecological thinking, postindustrial society, ecological crisis, ecologization of consumption, ecological design, environmental aesthetics.*

Чумак А. С.

**Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ “Криворізький національний університет”**

ВПЛИВ ХУДОЖНІХ РЕМЕСЕЛ НА РОЗВИТОК ЛЮДСТВА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито вплив художніх ремесел на розвиток людства в процесі самовизначення суспільства та розбудови державності.

Ключові слова: *ремесла, художні ремесла, розвиток мистецтва, культура.*

Своїм корінням художні ремесла сягають в сиву давнину. Появі художніх ремесел у стародавньому світі сприяло багато причин, серед яких науковці виокремлюють найбільш вагомі. А саме: потяг до гарного, естетичного прикрашання свого побуту та надання художнім виробам магичної сили, яка могла б впливати на сили природи і яку не розуміли люди. Вони вважали, що за допомогою художніх виробів можуть захистити себе від неприємностей життя, хвороби, смерті та інше.

Досліджуючи проблему розвитку мистецтва стародавнього світу і народних ремесел часів палеоліту Л. Любімов дійшов висновку, що людина, згідно своєї уяви і бажання, підкоряла природу своїй волі з вірою в творче перетворення зображень на стінах печер та предметах повсякденного вжитку. Людина прив'язувала свої вироби до реальності. Так, він звертає увагу на те, що “...первісний скульптор бажав пов'язати образ з конкретною реалією свого часу” [3, с.25]. Побутові умови гуртували людей, розвивали їх творчу уяву і діяльність. Працюючи над образами, людина свідомо використовувала природні предмети і створювала штучні виступи на стінах для пластичного ефекту. Інші дослідники звертали увагу на те, що розвиток цивілізації змушував людей інтенсифікувати працю. З появою більш широкого кола предметів домашнього побуту та будівництва виникала необхідність в оздобленні та наданні естетичної краси створюваним предметам. В своїх дослідженнях К. Ушинський зауважував, що “... без особистої праці людина не може йти вперед, не може лишатися на одному місці ...” [8, с. 108]. Тому, для передачі своїх вмінь, первісні люди навчали самі своїх дітей тим ремеслам, якими володіли самі.

Близько 10-11 тисяч років тому Палеоліт змінився Мезолітом. У період Мезоліту розвивається техніка обробки каменю. З'являється лук зі стрілами, спис, кремінні сокири, тесла. Знаряддя праці стають меншими і змінюють свій вигляд. Як стверджує в своєму дослідженні О. Тищенко: “...люди навчились виготовляти мікролітичні пластини завтовшки близько 1 мм. Вони призначалися для вкладишевих знарядь.

Основу знарядь виготовляли з дерева чи кістки, а в вирізані пази вставляли мікроліти. Таким чином, виготовляли зброю чи інші знаряддя праці. При виготовленні сокир використовували кремій, який був гострий з одного боку, а бічні грані обколювали, для зручного встановлення кістяних муфт. Мікролітичні вставки мали